

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ТА ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Найважливішою детермінантою глобалізації є становлення нового технологічного способу виробництва – інформаційного і відповідної йому інноваційної моделі економічного розвитку. Головним і практично невичерпним ресурсом такої господарської системи стають творчі, інноваційні здібності людей, інтелектуальний капітал. Як наслідок, найбільш ефективними стають вкладення у самих працівників, у підвищення творчого потенціалу людської особистості, що фактично є невіддільним від особистого споживання. У такий спосіб формується саморегульований механізм, який дозволяє здійснювати інвестиції, що стимулюють економічне зростання за допомогою максимізації особистого споживання. Нова якість економічного зростання підвищує конкурентоспроможність національної економіки й забезпечує їй лідируючі гео економічні позиції, перш за все тому, що результат функціонування інтелектуального капіталу є унікальним і виводить національне виробництво за рамки цінової конкуренції [1].

Для України та інших країн, які перебувають у стадії індустріального технологічного способу виробництва, чинниками економічного зростання є підтримка конкурентноздатності на світовому ринку за рахунок зростаючих обсягів інвестицій, без яких неможливо здійснювати масове виробництво і домагатися ефекту масштабу, а також дешевої робочої сили. Останнє звужує масштаби внутрішнього попиту і, як наслідок, зростаючий випуск товарів орієнтується на зовнішній ринок. Обмежуються внутрішні джерела інвестування. Така модель робить національну економіку дуже залежною від світового ринку, всіх його структурних складових: фінансової – у плані одержання інвестиційних ресурсів, товарної – у плані попиту на вироблені товари, а також ринку робочої сили, тому що створює стимули для відпливу кваліфікованої робочої сили. Це призводить до збільшення потреби у зовнішніх джерелах інвестування, до неможливості кон-

курувати з постіндустріальними країнами, до неминучого вимивання висококваліфікованих кадрів у розвинені країни. Обмеженість і неадекватність моделі "наздоганяючої індустріалізації" наочно продемонструвала криза країн Південно-Східної Азії.

Глобалізація вже призвела до того, що інвестиції легко перетікають з однієї групи країн в іншу. Уже сьогодні очевидний той факт, що все більше інвесторів переводять свої капітали й виробництва у Китай, а в перспективі – у Росію й Україну, тобто у країни з дешевою робочою силою. Однак, після приєднання у 2004 р. нових членів, Європейський Союз має резерв дешевої робочої сили, а початок вільного руху людей перенесено ще на 7 років. Тому європейські інвестиції будуть спрямовуватися у ці нові країни, а не в Україну.

З іншого боку, варто враховувати прогнози МВФ про те, що у середньостроковій перспективі йде загальносвітове здешевлення робочої сили. Ті товари, у вартості виробництва яких значну частину займає робоча сила, також здешевіють. Основним двигуном цього процесу буде більша відкритість Китаю і посилення його впливу на світову економіку. Тому об'єктивно інтерес до інвестування у проекти, пов'язані зі створенням трудомістких виробництв у країнах із мінімальною оплатою праці, зміниться на користь високотехнологічних виробництв і послуг [2].

Україна, яка має значний ресурс висококваліфікованих кадрів, може опинитися у фокусі інвестиційних переваг міжнародного капіталу тільки за умови, коли усвідомить: дешева робоча сила не може бути сьогодні конкурентною перевагою – це створює тільки загрозу для розвитку; а структурна перебудова, орієнтована на індустріальну експортну модель розвитку, буде тримати економіку у стані перманентної кризи й стагнації. Здійснення структурної адаптації національного виробництва до його трансформації в "нову економіку" можливе тільки за умови проведення активної державної структурної й інвестиційної політики, що забезпечує перетікання ресурсів у перспективні галузі економіки. Технологічне оновлення вітчизняного виробництва, стимулювання розвитку високих технологій повинно стати найважливішим джерелом розширення внутрішнього ринку і на цій основі – стійкого економічного зростання. Стимулювати технічний прогрес і внутрішній ринок може лише політика випереджальної (порівняно з темпами зростання ВВП) динаміки вартості робочої сили.

Сьогодні Харків – це визнаний центр наукомісткої індустрії. У структурі промислового виробництва області найбільшу питому вагу мають харчова промисловість – біля 32% (а по Україні – лише 18%), машинобудування – біля 24% (відповідно по Україні – 14%), паливно-енергетичний комплекс – 24% та 28% відповідно. Металургія та оброблення металу для регіону є обслуговуючою галуззю, яка працює на вторинній сировині. Її питома вага складає 2%, тоді як по Україні – біля 23%. Частка хімічної та нафтохімічної промисловості в області і Україні у цілому приблизно однакова – біля 7% і 6% відповідно. Але в Харківщині практично половина її обсягів займає фармацевтичне виробництво, що випускає 40% готових лікарських форм в Україні, третина яких спрямовується на експорт.

Якщо для України основними експортними товарами у 2002–2004 рр. були металопродукція (42%), хімічна продукція (15%) та зерно, а експорт продукції машинобудування був на рівні 10–15%, то для нашої області близько 43% експорту складають саме машини та устаткування, а більше 9% – транспортні засоби. Така структура експорту області цілком відповідає загальносвітовим тенденціям скорочення експорту металів, текстильних виробів і сільгосппродуктів на фоні динамічного зростання експорту товарів з високою доданою вартістю – високотехнологічної продукції, зокрема аерокосмічної техніки, енергетичного устаткування, приладів та інструментів, а також експорту послуг та інформаційних технологій.

Таким чином, для Харківського регіону у сучасних умовах розвитку євроінтеграційних процесів та створення надрегіональних економічних кластерів вкрай важливо вирішення наступних проблем:

1. Проблеми, пов'язані зі вступом України до СОТ та євроінтеграцією:

- для стимулювання високотехнологічного експорту, створення внутрішнього ринку для конкурентоспроможної наукоємної продукції українського виробництва необхідне якнайшвидше формування цілісних концернів та транснаціональних корпорацій у тих галузях виробництва, де вже сьогодні харківська продукція відповідає світовому рівню за співвідношенням "ціна – якість". До таких галузей належать: аерокосмічна промисловість, виробництво турбін та електрогенераторів, електричного та електронного обладнання, броне-

техніки, систем управління складними технічними об'єктами, деяких видів високоточних станків та спеціального оснащення;

- дуже гострою для регіону є проблема реструктуризації підприємств тракторного та сільськогосподарського машинобудування. Зростання відкритості національної економіки за відсутності коштів на реструктуризацію цих підприємств може привести до їх остаточного банкрутства. Тому важливо наполягти на використанні українською стороною "резервів" захисту, а саме: вирівнювання існуючих в Україні тарифних бар'єрів з рівнем країн-членів СОТ для тієї промислової продукції, у тому числі харківської, яка не потребує сильного захисту. Відстрочення на 6–8 років для сільськогосподарської техніки введення умов, існуючих у СОТ, з метою проведення за цей період реструктуризації галузі;

- переведення взаємодії держави та бізнесу (у тому числі на регіональному рівні) на якісно нові засади. Урядові та регіональні владні структури повинні бути націлені на просування вітчизняних товарів на ринки інших країн та захист внутрішнього ринку, а також на реалізацію політики "корпоративної" дипломатії, що буде спрямована на підтримку закордонних операцій "своїх" транснаціональних корпорацій;

- надання на державному та регіональному рівнях підтримки інфраструктурним компаніям, які створюють інформаційні системи для приватного бізнесу, надають рекомендації експортерам щодо політичного, підприємницького та інвестиційного клімату інших країн;

- завершення у найкоротший термін переходу на нову європейську систему оцінки якості продукції і дотримання відповідних стандартів для збереження позицій харківських підприємств на ринках країн – нових членів Європейського Союзу як постачальників технологій, що найбільш економічно доцільні для цих країн з урахуванням фактору "ціна – якість";

2. Проблеми, пов'язані з участю України в Єдиному економічному просторі:

- завершення формування зони вільної торгівлі між Україною та країнами-членами ЄС без виключень;

- вирішення проблем повернення експортного ПДВ, взаємного визнання сертифікатів відповідності стандартам України та Російської Федерації при експорті продукції, а також рівної юридичної сили цих сертифікатів на території обох країн;

- проблеми ускладненої процедури митного оформлення виставкових експонатів та обладнання, для вирішення якої необхідно прискорити впровадження системи CARNET-ATA, яка спрощує оформлення тимчасового ввозу-вивозу експонатів;

- розвиток міжрегіонального співробітництва між країнами ЄЕП, спрямованого на фактичний трансферт технологій, інтенсифікацію економічних зв'язків та взаємний розвиток інноваційного потенціалу підприємств, розробка і прийняття Закону про міжрегіональне співробітництво з урахуванням спільних ініціатив регіонального керівництва і урядів країн – членів ЄЕП.

3. Проблеми, які виникли внаслідок політичної нестабільності наприкінці 2004 р., і які приводять до "вимивання" обігових коштів українських підприємств, а саме:

- повернення іноземних підприємств до взаєморозрахунків з українськими партнерами за схемою 100% передплати за поставлений товар, а також відмови від попереднього кредитування виробництва української продукції для іноземних замовників та 100% розрахунку за виготовлену українську продукцію тільки у момент перетину кордону;

- ліквідація товарно-матеріальних запасів на митно-ліцензійних складах та перехід до роботи фактично "з коліс" при взаємних поставках продукції.

Література

1. Інноваційна стратегія українських реформ / Гальчинський А. С., Геєць В. М., Кінах А. К., Семіноженко В. П. – К.: Знання України, 2002. – 336 с.

2. Матюшенко І. Ю. Шляхи реалізації інноваційної моделі розвитку економіки України та Харківської області в умовах формування Єдиного економічного простору та вступу України до СОТ // Соціальна економіка. – 2004. – №3. – С.157–177.